ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

ШПАКА АНДРІЯ ДМИТРОВИЧА

на тему: **«Просторова диференціація регіонів України»**,

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

1. Актуальність теми дисертації

Глобальні інтеграційні процеси здійснюють дуальний вплив на розвиток економіки регіонів держави. За умови сталого зростання економіки кожного з регіонів держави забезпечується територіальна цілісність України та їх ефективна зовнішньоекономічна взаємодія, а за умови поглиблення просторової диференціації соціально-економічного розвитку регіонів держави можливі загрози та небезпеки їх дезінтеграції як на національному, так і міжнародному рівнях, що може призвести до загострення протиріч сталому розвитку продуктивних сил внаслідок неефективного управління ними. Посилення регіональних диспропорцій в рівнях соціально-економічного розвитку та недосконаліть системи регіонального управління зумовлюють актуальність розробки теоретико-прикладних засад управління просторовою диференціацією регіонів держави, а обрана тема, сформовані мета і завдання є актуальними та реалізованими у ході дисертаційного дослідження.

Підтвердженням актуальності теми є і зв'язок дисертаційної роботи з виконанням науково-дослідної теми ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», а саме: «Розробка організаційно-економічного механізму удосконалення функціонування виробничо-господарських структур регіону» (номер державної реєстрації 0111U000875).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Основні положення, методичні підходи, висновки та рекомендації, які отримано у процесі проведення дослідження та викладено у рукописі дисертації, є значимими, обґрунтованими та достовірними.

Методологічною і методичною основами дослідження є загальнонаукові та фундаментальні положення і принципи теорій та концепцій регіональної економіки. Виходячи з системного підходу до визначення завдань, методів їх вирішення та сформульованих висновків за результатами дослідження, а також використання предикативної логіки у проведених дослідженнях, можна констатувати достатній рівень обґрунтованості дисертаційної роботи. Наукові положення, висновки та рекомендації сформульовано на основі детального аналізу досліджуваних економічних явищ та процесів. Автором детально опрацьовано і критично проаналізовано науково-теоретичні, методико-практичні та прикладні праці вітчизняних і зарубіжних авторів з управління соціально-економічним розвитком регіонів. Обґрунтовано поєднання класичних неформалізованих методів дослідження з формалізованими прийомами розвитку продуктивних сил і формування підходів до управління соціально-економічною диференціацією регіонів держави.

Наукову значимість результатів при обґрунтуванні основних наукових положень дисертації отримано при використанні економічної теорії, законів та постулатів розвитку продуктивних сил в практиці діяльності регіонально-територіальних утворень, а також при систематизації об'єкта дослідження з використанням універсальної системи показників номенклатурних територіальних одиниць.

До інформаційних джерел наукового дослідження віднесено наукові напрацювання вітчизняних та зарубіжних учених, нормативно-законодавчу базу, офіційні статистичні та звітні дані регіональних органів влади та державної статистики, інформаційно-аналітичне забезпечення державного управління. Поряд з працями вчених, присвячених теорії соціально-

економічного розвитку регіонів, використовуються наукові розробки у сфері моделювання складних економічних явищ і процесів, автоматизації аналітичної роботи та інформаційної аналітики, загальної теорії управління та прийняття рішень, а також самостійно здійсненому аналізі впливу просторової диференціації на розвиток регіонів.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладений на 160 сторінках машинописного тексту. Матеріал дисертації ілюстровано 21 таблицею (з них 2 таблиці розміщені на 4 повних сторінках) та 29 рисунками (з них 5 рисунків розміщені на 5 повних сторінках). Список використаних джерел включає 172 найменування.

Серед використаних джерел є фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних фахівців, законодавчі та нормативно-правові документи з питань регіонального розвитку та державної регіональної політики, статистичні дані, які всебічно характеризують об'єкт та проблематику дослідження.

Основні наукові розробки Шпака А.Д. мають теоретичне і практичне спрямування, їх достовірність підтверджується сукупністю наведеного у роботі статистичного та аналітичного матеріалу. Зокрема, науково-методичний підхід до просторової диференціації та структурної обумовленості соціально-економічного розвитку регіонів України впроваджені у роботу Департаменту економічного розвитку і торгівлі Закарпатської облдержадміністрації (довідка № 021/764 від 27.10.2015 р.).

Теоретичні та методичні розробки дисертаційної роботи використані автором в навчальному процесі ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» при викладанні навчальних дисциплін «Регіональна економіка» і «Прогнозування соціально-економічних процесів» (довідка № 01-15/03/1406-1 від 11.09.2015 р.).

3. Найбільш вагомі результати дослідження, їх наукова новизна та практичне значення

Сукупність наукових положень, висновків та рекомендацій Шпака А.Д. має істотне значення для економічної науки і подальшого розвитку науково-методичних засад управління просторовою диференціацією регіонів держави.

Зміст основних положень дисертації належним чином і в повній мірі представлений у авторефераті. Варто відмітити належний рівень проведених досліджень, розуміння здобувачем знань про економічні закони та закономірності розвитку продуктивних сил, організаційно-управлінські особливості просторової диференціації та регіональної диверсифікації економіки регіонів держави.

З отриманих науково-обґрунтованих результатів, які у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання та мають цінність для економічної науки, необхідно відзначити:

1. Запропонований методичний підхід до управління просторовою диференціацією соціально-економічного розвитку регіону, в основу якого покладено використання методу згортання даних, для визначення показників технологічної ефективності та таксономічного аналізу для рейтингової оцінки і формування оптимальної структури просторової диференціації регіонів. В основу розробленого автором методичного підходу покладено інструментарій рейтингового оцінювання соціально-економічного розвитку регіонів, який доповнено використанням таксономічного методу аналізу з метою виявлення внутрішніх зв'язків між регіонами згрупованими в універсальній системі номенклатурних територіальних одиниць (с. 68–70).

2. В ході дослідження подальшого розвитку одержав науково-методичний підхід до оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіону, який містить методи, прийоми, інструменти аналізу показників ефективності витрат задля досягнення технологічної ефективності через оптимізацію співвідношення кількості зайнятого населення за видами економічної діяльності, основних засобів і капітальних інвестицій (с. 94–97).

3. Удосконалено модель аналізу змін соціально-економічного стану регіонів шляхом використання синтетичного індикатора на основі кластерного аналізу та моделі аналізу і прогнозування тенденцій соціального-економічного розвитку регіону, кожний елемент якого характеризується певним набором параметрів, а просторова диференціація регіонів – кількісними і якісними показниками їх функціонування (с. 101–114). Наведені у роботі показники передбачають ймовірнісні оцінки рівня диференціації між регіонами і одночасно вказують на можливі резерви, вирівнювання диспропорцій їх розвитку.

4. На основі еволюції вихідного стану моделей просторової диференціації регіонів автором удосконалено обґрунтування процесу формування сценаріїв їх розвитку на визначений період та формуванням оптимального сценарію (с. 130–139), прийнятного за будь-якого варіанту розвитку подій незалежно від рівня реалізації регіональних стратегічних цілей. Описано можливості використання відповідних теоретичних методів в процесі вирішення сформульованих задач і доведено переваги економіко-математичних методів та моделей при отриманні науково обґрунтованих результатів управління просторовою диференціацією регіонів держави. Результати проведеного дослідження, основні рекомендації щодо управління просторовою диференціацією окремих регіонів та аналіз впливу на рівень їх соціально-економічного розвитку віднайшли відображення в публікаціях наукових фахових видань, обговорювались на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що теоретичні положення в дисертації доведені дисертантом до конкретних пропозицій щодо вдосконалення науково-методичних підходів до процесу управління соціально-економічним розвитком регіону.

4. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

У дисертаційній роботі використано статистичні та аналітичні дані, фактичні матеріали проведених досліджень, які в поєднанні з опрацьованими в

процесі дослідження фундаментальними працями вітчизняних та зарубіжних учених підтверджують достовірність та обґрунтованість сформованих наукових положень, висновків та рекомендацій.

Основний зміст роботи опубліковано у 10 друкованих наукових працях, серед яких: 6 – статті у наукових фахових виданнях України, 1 – стаття у зарубіжному виданні, 3 – публікації за матеріалами конференцій.

Зміст автореферату Шпака А.Д. відображає основні положення дисертаційної роботи.

5. Дискусійні положення і недоліки роботи

Як і кожна самостійна робота дослідницького характеру, представлена дисертація не позбавлена дискусійних моментів та положень, які потребують подальшого розвитку. Зокрема:

1. У проведеному дослідженні автор здійснює систематизацію основних проблем управління соціально-економічним розвитком України, однак ним недостатньо визначено, який саме пріоритет має проблема просторової диференціації регіонів. Необхідною умовою такої систематизації є висунення фундаментальних ідей щодо процесу управління просторовою диференціацією, здатного привести закони та закономірності розвитку продуктивних сил до логічної єдності при формування принципів управління стійким розвитком економіки регіону.

2. В роботі автор детально описує підходи до трактування понять диференціації, асиметрії, диспропорції, нерівності, нерівномірності, поляризації, відмінності, дивергенції, формуючи узагальнене бачення системно-комплексного підходу щодо досліджуваної категорії (с. 11–24). Натомість, детальне дослідження проблеми асиметрії регіонального розвитку не дозволяє сформувати авторський підхід до поняття «диференціація розвитку регіонів».

3. Робота набула б практичної значимості, якби автор у розробленому підході до формування організаційно-управлінського механізму (с. 26–32) уточнив, конкретизував та відповідно розмежував, які методи, інструменти

чи важелі мінімізації просторової диференціації соціально-економічного розвитку регіону пропонуються для реалізації зазначеного механізму. Також у наведеному механізмі не наведено напрями взаємодії державних та територіальних органів управління, їх інформаційної підтримки та державного регулювання.

4. Автором розроблено модель забезпечення ефективності соціально-економічної диференціації регіону (с. 52), проте необхідно було б проаналізувати основні результати реалізації моделі, що дозволило підвищити ефективність прийняття управлінських рішень як результату альтернативної формалізації економічних, технологічних, соціально-психологічних, адміністративних методів регіонального менеджменту (с. 130–152).

5. Автором виділено групи показників, що характеризують процес соціально-економічного розвитку (с. 55–63), однак недостатньо зрозумілим є: за якою кількістю ознак проведено групування (одновимірним, чи багатовимірним) і які показники та методи аналізу виокремлено при проведенні оцінки просторової диференціації регіонів.

6. На с. 130-140 подано сценарне прогнозування, яке дозволяє визначити причини просторової диференціації регіонів та можливі варіанти соціально-економічного розвитку кожного з регіонів держави. Однак, автором не визначено набір стратегічних та тактичних альтернатив напрямів досягнення визначеного рівня соціально-економічного розвитку, які б значно удосконалили методичний та практичний інструментарій регіонального менеджменту.

Проте наведені зауваження суттєво не зменшують загальної наукової цінності дисертаційної роботи Шпака А.Д., яка виконана на належному теоретичному рівні і містить елементи науково-методичної та практичної цінності. Автореферат стисло розкриває дисертаційне дослідження і відповідає його основному змісту.

6. Загальний висновок

Дисертаційна робота Шпака Андрія Дмитровича на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук на тему «Просторова диференціація регіонів України» виконана на належному науково-теоретичному рівні, є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням. Наукові положення й висновки, викладені у роботі, є обґрунтованими та характеризуються науковою новизною. Поставлена в дисертаційній роботі мета досягнута, усі завдання виконані.

Зміст, оформлення й апробація основних положень дисертації та автореферату відповідають вимогам МОН України до кандидатських дисертацій, що викладені у пунктах 9, 11, 12 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567, а її автор Шпак Андрій Дмитрович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:
завідувач кафедри банківської справи
Луцького національного технічного університету,
професор, доктор економічних наук Н. С. Різник

Підпис засвідчую:
Вчений секретар
Луцького національного
технічного університету А. М. Земко

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника
вх. НДОР № 03.02-11/5
23 02 2016 р.